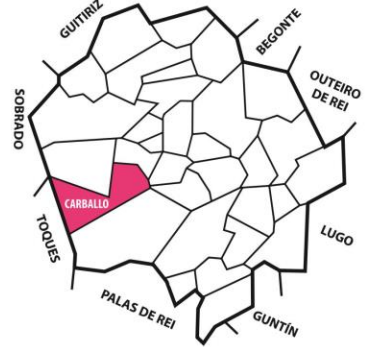
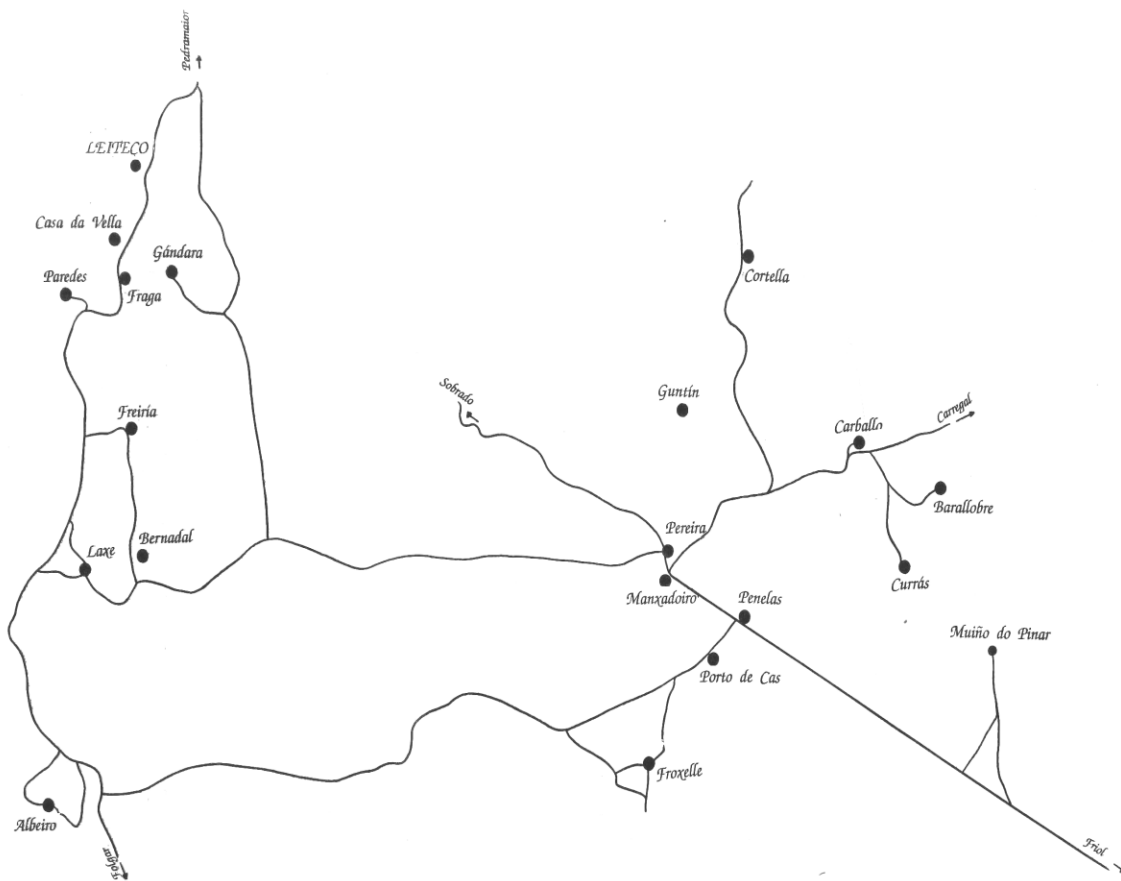

*CARBALLO (SAN XIAO)

Parroquia cunha superficie de 18,1 km² situada ó oeste do Concello de Friol, que conta con 143 habitantes repartidos nos seguintes 17 lugares: O Albeiro, Barallobre, Bernadal, Carballo, A Cortella, Currás, A Fraga, A Freiría, Froxelle, A Gándara, Guntín, A Laxe, O Manxadoiro, Paredes, As Penelas, A Pereira e O Porto de Cas. A súa densidade de poboación é de 7,90 hab/km².

FRIOL
PQ. CARBALLO

A igrexa parroquial construíuse nos séculos XVIII e XIX e responde a gustos neoclásicos. A historia desta parroquia é ampla e estivo en boa parte marcada pola importancia da pequena fidalguía, concretamente da Casa da Fraga (1680-1800). Esta familia iniciou o seu dominio na freguesía mercándolles ós veciños varios lugares e predios. Co paso do tempo este sistema foi mudando e a Casa da Fraga rematou por desaparecer. Na actualidade, en Carballo ten especial relevancia a área recreativa, situada no monte de Relucín e atravesada polo río Fulgueira.

O topónimo de Carballo repítese en moitos outros lugares de Galicia. É un concello pertencente á provincia da Coruña, que ademais lle dá nome a unha das súas parroquias (San Xoán de Carballo). Por outro lado, é unha parroquia do concello de Taboada (San Tomé de Carballo) e outra integrada no concello de Samos (San Xil de Carballo). Tamén existen moitos lugares que comparten este topónimo, coma o situado na parroquia de Abeledo, no municipio de Abadín, o de Vigo, no concello de Cambre, o da parroquia de Sismundi, en Cariño etc.

Carballo, ao igual ca outros topónimos coma *Carba*, pertence a unha familia léxica fitonímica de orixe prerromana, aínda que non se sabe con exactitude a que estrato lingüístico pertencen. Corominas, por exemplo, cataloga dentro da familia prerromana en xeral, sen precisar máis, mentras que outros como García de Diego afirman que é de orixe ibérica. Rivas, Alessio e Dauzat sitúano coma un termo indoeuropeo. Por outro lado, hai moitos autores que consideran que existe unha estreita relación entre varias familias léxicas fitonímicas que teñen como base *K-R «pedra», por ser especies propias de lugares pedregosos.

En canto á orixe deste topónimo, a hipótese máis extendida é a que considera *Carballo* como derivado da forma prerromana *carba* «matorral», á que se engadiría o sufixo *-ALIU. Esta teoría está moi establecida xa que en documentos medievais xa escribían *carbalid/carvalio*. G. de Diego suxeriu que deriva da forma ibérica *carbaculum*. Por outro lado, Sarmiento suxeriu unha relación entre *Carballo* e o latín *quercus* a través da evolución *querqualio>carqualio>carvallo*, pero non se considera moi probable.

En Galicia hai tamén moitos lugares chamados *Carballa*. Neste caso, a orixe toponímica do termo sería a mesma, pero algúns filólogos sosteñen que a terminación *-a* fai referencia a obxectos máis grandes ca a terminación *-o*. Deste xeito, *Carballa* indicaría a presenza dun carballo de maior tamaño.

Tal e como explica Nicandro Ares Vázquez (2011:857) **O Albeiro** procede do adxectivo latino *albarius*, que se relaciona frecuentemente co «muiño albeiro», que moe e dá pan branco, xa que este termo contén a mesma raíz ca *album*, un adxectivo latino que significa «albo, tirando a branco». Esta hipótese respáldana Bascuas (2002: 278) e Rivas Quintas (1982: 215). Ademais, *Albarius* empregouse como nome persoal e indicaba o oficio de branqueador ou caleiro.

Outro dos lugares é **Barallobre**, sobre o que existen varias teorías. Segundo Moralejo Lasso, este topónimo vén de *varalia* «seto» e *obre*, unha forma prelatina derivada de *brigo/briga* «terreo elevado». Tamén pode ser que proceda do nome persoal *Bara* ou *Vara*, con derivados documentados coma *Baralius*, *Varel(l)us*, *Varillis* ou *Barillus*. O sufixo «-bre» procede do xenitivo *bere*, a forma latinizada da palabra indoeuropea *uer* ou *ber* («auga»). Deste xeito, a opción máis probable é a formada a partir de *Baralius bere*.

Por outro lado, **Bernadal** podería ter a súa orixe nos pastos *vernales*/**vernatales* («de primavera»), ou nos monxes bernardos de Sobrado, que tiveron posesións neste lugar e mesmo pode que *vernas* («servos»). Outra opción é **vernetale*, unha forma derivada de *vernetum*, que tería unha hipotética base no celta *verna/vernia* («ameiro»). En canto ao lugar «A Cortella», correspóndese co diminutivo *curticula*, procedente do latín vulgar *cors/cortis* («corte, lugar onde se encerra o gando»).

Outro dos lugares é **Currás**, plural de *Curral*. Na toponimia galega conviven as formas *Corral* e *Curral*, aínda que a Academia só dá por válida a segunda. Hai moitas teorías para explicar a orixe deste topónimo. Por exemplo, Corominas afirma que deriva de **currale* («circo de carreiras») e este de *currus* («carro»). Outros defenden que procede do latín *currere* («correr»). Ademais, autores como Rivas Quintas relaciónano coas formas célticas *cor-*, *corr-* («construción circular, curvo»). Tamén se fala dunha posible orixe preindoeuropea, xa que hai testemuños dunha base *kor-* no Sahara Occidental.

Por outro lado, **A Fraga** relaciónase co latín *fragum* (de feito, *fraga* é o seu plural neutro), que ten o significado de «lugar abrupto, espesura de árbores e matas bastas». Este descende do vocábulo latino *fraguere* («romper, crebar»).

Outro lugar desta parroquia é **A Freiría**, *fratria* no latín medieval, que ten a súa orixe no termo *fratres*, «frades». Este topónimo alude ó mosteiro de Sobrado e ós seus frades, que administraban toda a contorna do cenobio.

En canto a **Froxelle**, dise que vén do xenitivo do antropónimo visigótico *Frogildus* ou da forma feminina *Frogildi/Frugilli*. Outra opción é a súa procedencia a partir de **(villam) Froielli*, pertencente a *Froiellus* (*Froji + ellus*). Neste caso, daríase a evolución estándar do sufixo *-elli* a *-elle*.

Por outro lado, o lugar **A Gándara** é segundo Corominas ou García de Diego unha voz preindoeuropea que parte da base *ganda* («pedregal»), aínda que este último tamén afirma que pode ser un termo derivado da forma latina *scandula* («táboa, pau»). Outros afirman que provén da forma *granda* («terreo pedregoso») ou do termo lombardo *ganda* («ladeira pedregosa»). Estas alusións teñen sentido, xa que actualmente o DRAG define *gándara* do seguinte xeito: «terreo baixo, areento, húmido e improdutivo, onde só medra a maleza».

Outro topónimo da parroquia de Carballo é **Guntín**. Esta forma procede do antropónimo visigótico *Guntinus*, posuidor do que naquel momento era a (*villa*) *Guntini*, hoxe *Guntín*. Este nome persoal debeu ser moi común na Galicia sueva, xa que hai trece lugares nas catro provincias galegas que proceden del.

Por outro lado, Corominas relaciona o lugar de **A Laxe** co termo *lagina* («pedra lisa»), de probable orixe celta. Esta forma evolucionou ao castelán *laja* «pedra plana, lisa, poco gruesa». O termo galego naceu como consecuencia do esvaeamento *-a>-e*.

O Manxadoiro, pola súa parte, relaciónase co latín *manducare* («comer») e debeu ser unha especie de presebe ou pasteiro para alimentar o gando.

Por outro lado, o lugar **Paredes** (xa mencionado na parroquia de Anafreita) é un topónimo plural que ten a súa base na forma *paries*, *-etis*. No ano 1212 xa se rexistrou este topónimo, escrito *Parietes*.

As Penelas (v. nº 2) é o plural e diminutivo de *penna* («pena»), que no latín vulgar sería **pinnellas*.

O lugar **A Pereira** ten a súa orixe no plural do neutro *pirarium* (é dicir, en *piraria*), que é a árbore produtora de *pirum* («pera»), cuxa forma plural é *pira*. Como topónimo, rexistrouse no ano 1180 co nome de *Peraria*.

Finalmente, **O Porto de Cas** é unha forma composta pola forma latina *portus* («paso, lugar de paso»), que se pode referir tanto a un paso entre montañas coma a un paso do río, e por *canis* («can»), que tamén pode ser un antropónimo (neste caso, grafado con maiúscula).

*Texto extraído do traballo clasificado no segundo posto do "I Premio de investigación Histórica, Cultural e Etnográfica Concello de Friol" presentado por Dona Laura Ferro Devesa e Dona Estefanía Pena Ferro e titulado "TOPONIMIA DO CONCELLO DE FRIOL" Friolensis